

שירי אנדרד אלדן

מאת אליעזרה איג

מבין הנושאים ה"אנושיים" בולט בשירי "לא בשמחות קלות" נושא האם. אף היחס אליה נמסר מנקודת ראותם הראשונית של היינו, ושזר רות בו חוויות מרבדיה העמוקים של הנפש. סביב מוקד זה של יחסי הבן והאם נעות הדמויות האחרות המופיעות בספר. אף מוטיב זה פגשנו לראשונה, בצמצום יתר, ב"חושך זורם ופרי". גם הוא מעוצב ע"י משורר החש את הטבע כחלק מעצמו, והוא עצמו חלק מהטבע, כבר מלידתו, שהיא כלידת כל החי: "אמך השליכה בחבליה מעגל ה' כאב / בצעקה אחרונה ומשחררת / על האדמה הנושאת".

אנו עוקבים אחר היחס האמבי וולנטי, שמקורו באם:

"רק פעם בן שבע-עשרה / וחלור מותי כבר שיבצתי לי פטים / לאור מיטת אמי המכחילה / ... לילה, לילה, חלומי רועד לכתונת שתבוא".

ביחס לאב מוצא הרגש את הכפיר לות שבביטוי:

"אבי קרא לי להיות לו בן שנוא", "אביך ביכה את מותך": "שטעט של יין יהיה למותו וצער של סיד לאביו".

פעמים מספר חוזרת האסוציאציה הראשונית, הקשורה בדם:

"אביך ככל חתן עטף בדם / את סיפור לילנו".

אף היחסים בין אב לאחיו מוצגים מנקודת ראותו של אותו רובד רא" שוני שבנפש:

"אחיך ביכו את חייך":

והוא עצמו "קם ללכת, כי אין הארץ נושאת אותו", כלומר: חש עצמו כקין.

אנדרד אלדן הוא משורר שאינו מפקח להודות ביחסו לעולמו, ועם זאת אין הוא נתפס לנימת הווידוי האישי, המופגן, העושה שמות ב"נטיית הכנות של משוררים רבים, וזוהי אחת ממעלותיו המובהקות. לא רק ילדותו נטבעה בו, מבלי להיטמע; גם נוף ילדותו הטביע עליו חותם, ושירי הגעגועים לנוף זה וההתלבטות בינו לבין הנוף ה' חדש הם מהיפים שבספר. בולט ב"מיוחד השיר "מלים שלי", המציג את הבעיה מנקודת ראותו של משורר רר התר אחר הצורה המילולית, בה יעצב את חוויותיו.

ג.

מצער הדבר שעדיין לא הצליח המשורר להשתחרר מהערפול האר"פף כמה מהשירים. כזהו, למשל, ה"ביטוי "לא שמים שמתחת חיפו על ראשך", בעמ' 105, שאינו מובן לא ביחסו לשורות האחרות, אף לא כשהוא לעצמו: הרי השמים הם מעל (אלא אם חלה כאן טעות בניקוד, וצ"ל מתחת — גוף שני למתוח). דוגמה אחרת — השיר "עייף מלאת", שקשה לעמוד על סוד משמעותו.

גורם שני, הפוגם בהנאתנו השל"מה, יסודו חיובי: לאנדרד אלדן יחס רציני לחייו ולעולמו, וממילא — אף לאשר מתארע בהם. מכאן מובן לגמרי הרצון הטוב לתת ביטוי ל"חוויה שהיא מזועזעת לכל הדעות — המוות. למוות מוקדשים בספר זה שבעה שירים. בכך תרם המשורר את חלקו לצערם של הכואבים, ו"ודאי שאין להתרעם על כך, אולם, נראה לי שהמוות הוא אחד הנושאים הקשים ביותר לביטוי, ולא די ברצון טוב בלבד כדי לגעת בו. אך לעתים רחוקות נותרים באדם הכוח והיכר לתת ביטוי לתחושותיו נוכח ה'מוות. שירים מסוג זה אינם יכולים להיווצר עקב השתתפות בצ"ער אלא עקב זעזוע אישי — סובייקטיבי בלבד; רק פעמיים נדירות חש "העומד מהצד" זעזוע כזה, בעיקר כשגורמים שורנים בנפשו מזהים עצמם עם המתרחש, תוך פריקה בלתי מודעת של חוויות, שאין כל קשר של ממש בינן לבין מה שאירע במציאות. נר"א שובמקרה זה היתה גישתו הפשטנית של אנדרד אלדן בעוכריו.

קשה לסיים רשימה זו מבלי להזכיר את עושר הדימויים בהם שורר לט המשורר, ואת יכולתו לנער את הלשון, ע"י הארת הישן באור חדש. דוגמאות אופייניות לכך הן: "ועל הגדר שהקיף ישב / שומר את דע"תו לבל תצא" (ע' 84); ... לוחצות העצמות. / כל אשר תאמרנה לא יהיה בו די", כביטוי לכאב; "קולות אשר הגו יונים שבגופך", נטלו עופות הליקה שאהבת", ועוד.

נראה הדבר, ששירה טובה נכתבת בעמל ובזיעת אפיים ו"לא בשמחות קלות"; אך עמלו של אנדרד אלדן יצא בשכרנו.

כבר בספר שיריו הראשון, "חושך זורם ופרי", ראינו באנדרד אלדן משורר בעל ייחוד משלו. דומה ש"אך מעטים מאד הם המשוררים הישראליים, שאפשר לכנותם ללא היסוס "משוררי טבע", במובנו העמוק של המושג, ואין הכוונה לשירה שיש בה מעוזו התפעלותו של טשרני"חובסקי או מתיאוריו הנפלאים של ביאליק, הרואה מבעד ליקום השתקפות עולמות נסתרים, שהם רסיסי עולמו שלו, עולם של ילד יהודי יתום. אצל אנדרד אלדן קיים הטבע כחוויה ראשונית ומובנת מאליה, כחלק אינטגרלי ממהותו האנושית; הטבע כעובדת יסוד, עליה ניבנות חוויותיו וממנה הן נולדות. מהטבע דולה הוא אף את השקפת-עולמו, החובקת יחסי אנוש ורגשותיו, תוך הדירה לי עומקם. אכן, אלה הם פירותיה של ארץ-ישראל.

ייתכן שזה אף מקורה של התכונה השניה, שייחדה את שירי "חושך זורם ופרי": מסירה מדויקת ואחידה של התוכן; מעין זרם ריתמי, העובר בשיר מתחילתו ועד לסופו, וסוחף את הדימויים השונים לאפיק אחד.

ב.

ב"לא בשמחות קלות" * מפתח אנדרד אלדן את נושאי ספרו ה'ראשון ואף כאן בולט הוא בראש ובראשונה כמשורר בן-הטבע.

דוגמה מובהקת להזדהות עם ה'טבע, בדרך החוויה ובבחירת הדימויים למסירתה, הוא השיר "גם אני": "נס מקול הקור הטופח בגבי / בקולי המעיף הרחקתי / תר משכן של חמימות, תר דרומה / עם משב הרוח, עולה / בגלי העתק עם קטני-כנף / שמעופס צניחת / חזה באפס כוח / על / קו הקצף העגום. // סנוניות הוגות אלי מן החוטים, / מורמות ממני בהחרי"שן. / אני מנסה להאסף ולהגות עמו. // דווקא עתה מיידה בתי ידי שמחה. // ושוב אני רואה את כל הסניניות שבחובי / יוצאות אל מעופן. / מנמיכות עד צפירי רגלי".

אף את שירי האהבה, שאינם מרו"בים בספר, מייחדת הרגשת האחדות עם יסודות הבריאה, היוצרת עירוב-תחומין מיוחד במינו בין רגשות אנושיים לבין מראות-נוף:

"שקטים ישנים המים. / שאני חוצה עד מתני באישוניך. / ירו"קות רגלי-החסד. / הנוף הולך ממני ושב המדברה. / פעם בינו וביני / סאנו סערות סמויות. / עתה רצה רוח הגנים / קורעת עלעל ועוד עלעל / פתקים רדומים על ראשינו. // ראשי מבקש להכביד על אבן חלומות, / לפטפט באבק ול"תמר כעמוד. / אך את גופי כבר עשו לרגבי / סיפורים, ושעות פרות של מבטי חומרה. // שרידי אזני עוד צלילים. / אצבעות של טל על שערך. עודי / מתגנב לאג"מים שקטים לחצות עד / מתני באישוניך". ("פעם סאנו סערות").

בשירים אלה בולטת אף יכולתו של אנדרד אלדן למסור את חוויותיו בקו שירי אחיד ובלתי מרוסק, תוך העמקה ודמיון הודר בשימוש ביסודות היקום. אלה הם, למעשה, שירי ריגות בלתי מפשרות, ו"תכונה זו קיימת בהם משום שהם קשורים הדוקות לחוויה הארצית, מבלי שיהיו כבולים אליה.

* הוצאת הקיבוץ המאוחד.

שלמה מאיר

קומפוזיציה

(ראה רשימה על תערוכתו בעמוד ב')